

children with psychomotor developmental disorders: syncretism - discreteness, diffuseness - dismemberment, uncertainty - certainty, rigidity - mobility, lability - stability as well as differentiation and hierarchical integration.

Prospects for further research into the ontogenetic aspect of posture formation in young children with delayed psychomotor development are seen in a deeper consideration of the psychosomatic complex as a whole in the child's personality.

Key words: young children, preschool children, posture, ontogenesis, spine, retardation of psychophysical development.

DOI 10.31392/NPU-nc.series 19.2020.39.05

УДК 373.2.091.013-053.4-056.2

О.О. Буцак

olenabushchak@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3860-0955>

ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті зроблено теоретико-методологічний аналіз підготовки фахівця, корекційного педагога, до роботи у формах інклюзивного навчання. Автор представила зміст нормативних документів, що регламентують особливості впровадження інклюзивного навчання у систему освіти в Україні; визначила пріоритетні напрями становлення фахівця з інклюзивної освіти на основі його педагогічного статусу асистента вихователя в закладі дошкільної освіти. За результатами практичного досвіду автора статті, зазначено, що незважаючи на безліч правових і адміністративних документів, які проголошують необхідність спеціальної підготовки педагогів у галузі дошкільної освіти, корекційних педагогів не навчають вмінням та навичкам надавати консультації, створювати індивідуальні навчальні програми, проводити корекційну роботу з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами, здійснювати супервізію (підтримуючі психолого-педагогічні дії) для працівників закладу дошкільної освіти, створювати умови для подолання системних тривог у батьків і родичів через організацію психотерапевтичних практик. Автор зазначає, що формування компетентностей студентів, які включають інклюзивні знання, вміння та навичка, саме в умовах спільного навчання та виховання дітей дошкільного віку потребує структурних та змістових змін у навчальних планах, робочих програмах.

Розкрито невідповідність зазначених у офіційних документах, які формують інклюзивну освітню політику, щодо цілей, організації, змісту підготовки фахівців з інклюзії і реального стану їх педагогічної праці в закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: інклюзивна освіта, нормативні документи, заклади дошкільної освіти, особливі освітні потреби, підготовка фахівця.

Постановка проблеми. Оновлення змісту освіти, який ґрунтується на компетентнісному підході, базується на ціннісному вихованні, орієнтації на потреби дитини, запроваджує наскрізні лінії у процесах виховання, стає наріжним каменем реформ та змін в освітній системі України. Суспільний запит на трансформації прискорюється і демократичними процесами, і оновленням економічного та суспільного життя. Створення нормативно-правової бази допомогло би формувати цілісну освітню політику для охоплення та регулювання змін у дошкільній, загальній середній, професійній, вищій освіті. Така ж база необхідна, і для створення умов для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами та реалізації принципів інклюзивного освітнього середовища. Відтак потребується така нормативна база для одного із важливих завдань впровадження інклюзивної освіти: залучення фахівців спеціальної освіти до закладів загальної середньої освіти та додаткова підготовка у галузі спеціальної освіти педагогів загальноосвітніх закладів. Існує база нормативно-правових актів, які регулюють певні процеси, наголошують на важливості даного питання, проте вона недостатня для того щоб освітні послуги інклюзивного навчання надавалися якісно та системно.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретично доведено необхідність корекційно-педагогічного (психологічного, логопедичного, реабілітаційного) супроводу дітей дошкільного віку та їхніх батьків дослідженнями українських учених В.І.Бондаря, С.П.Миронової, В.М.Синьова, К.О.Островської, Н.Г.Пахомової, І.Б.Кузави, Д.І.Шульженко та інші. Проблематика підготовки високоякісного фахівця потребує від нього не лише спеціальних знань про особливості порушень у дітей, складностей

дизонтогенезу, але й умінь психологічно підтримати дитину, включити її у взаємодію з іншими дітьми, вміти пояснити вихователю важливість корекційно-розвиткової роботи, підходити креативно до створення засобів корекційного виховання дитини.

Мета статті - визначити пріоритетні напрями становлення асистента вихователя в закладі дошкільної освіти, базуючися на змісті нормативних документів, які регламентують особливості впровадження інклюзивного навчання у систему освіти в Україні.

Вклад матеріалу дослідження. Одним із перших кроків у формуванні нової освітньої політики стало прийняття у 2017 році Верховною радою Закону «Про освіту». У цьому законі визначаються такі поняття, як «інклюзивне навчання» та «інклюзивне освітнє середовище», які допомагають забезпечувати рівний доступ до освіти, а особливо для дітей з особливими освітніми потребами. Законом визначається розвиток інклюзивного освітнього середовища, як одна із засад державної політики у сфері освіти. (Про освіту, 2017). У статті 20 закону визначаються принципи недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу, які стають базовими принципами інклюзивного навчання. Заклад освіти у випадку звернення осіб з особливими освітніми потребами створює умови для психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг та умови для реалізації індивідуальної програми розвитку враховуючи індивідуальні потреби та можливості у класах чи групах, які враховують принципи універсального дизайну та розумного пристосування (Про освіту, 2017).

Із прийняттям Закону «Про освіту» відповідні зміни були внесені до інших нормативних актів, у тому числі і до Закону «Про дошкільну освіту» (2001). Зокрема, до учасників освітнього процесу у закладах дошкільної освіти включено асистентів вихователів, асистентів дітей з особливими освітніми потребами (Про дошкільну освіту, 2001). У статті 30 Закону «Про дошкільну освіту» (2001) педагогічне навантаження асистента вихователя визначається у розмірі 36 годин. У закладах дошкільної освіти можуть створюватися інклюзивні групи до 15 осіб, у яких перебуває не більше трьох дітей з особливими потребами. З метою ефективнішої реалізації політики у сфері спеціальної освіти був ухвалений Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» (2018).

На виконання закону «Про освіту» Кабінет міністрів приймає цілий ряд підзаконних актів, які підтримують реалізацію інклюзивної освіти. Зокрема, було спрямовано субвенції на надання підтримки особам з особливими освітніми потребами, які навчаються у спеціальних і інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти, на надання додаткових психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових занять (послуг) (Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, 2017). Також Кабінетом міністрів затверджується Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки, а також затверджує показник щорічного збільшення кількості дітей, які мають бути охоплені інклюзивним навчанням. (Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки, 2017). Зміни до «Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» передбачають складання індивідуального плану розвитку на кожного учня з особливими освітніми потребами (Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, 2017).

Відповідною постановою Кабінету міністрів регулюється порядок організації та діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти: взаємодія закладу та інклюзивного ресурсного центру, умови введення посади асистента вихователя інклюзивної групи, забезпечення умови для утворення інклюзивної групи, вимоги до складання індивідуальної програми розвитку (Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти, 2019),

Міністерство освіти та науки видає цілий ряд нормативних документів, які регулюють роботу закладів освіти, які запроваджують інклюзивне навчання. Наприклад, створення команди психолого-педагогічного супроводу (Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти, 2018), запровадження посади асистента вчителя на клас, вчителя-дефектолога у школі (Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 06.12.2010 №1205, 2018),

встановлення доплати в розмірі 20% педагогічним працівникам і помічникам вихователів закладів освіти (Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. №1096, 2018), створення інклюзивних, спеціальних груп подовженого дня в державних і комунальних закладах загальної середньої освіти (Про затвердження Порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти: Наказ МОН від 25.06.2018 №677, 2018), затвердження переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах закладів загальної середньої освіти (Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних групах закладів дошкільної освіти, 2019), щорічні інструктивно-методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти.

На сьогодні нормативно-правова база окреслює та проголошує забезпечення таких принципів, як рівний доступ до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами, діяльність різноманітних закладів освіти, реалізація різних форм навчання, включення у штатні розклади закладів освіти фахівців спеціальної освіти, запровадження практик інклюзивної освіти у закладах дошкільної, загальної середньої освіти, індивідуалізація освітнього процесу.

Проте аналіз змісту нормативно-правової бази, яка регулює діяльність у сфері дошкільної освіти та існуючої політики щодо реалізації інклюзивного навчання у систему дошкільної освіти продемонстрував такі особливості: наявність організаційних форм у сфері дошкільної освіти, які радше орієнтовані на сегрегацію та ексклюзію; відсутні єдині концептуальні засади та способи реалізації інклюзивного навчання у сфері дошкільної освіти; різноманітність форм надання освітніх послуг та нерівність у забезпеченні доступності до дошкільної освіти; відсутня політика підготовки та забезпечення кадрів для закладів, які запроваджують інклюзивне навчання.

Досвід проектів, які реалізовувалися у 2001-2012 рр. у галузі освіти дітей з особливими потребами, допоміг створити можливості для інтеграції цих дітей до загального освітнього процесу. Проте методологічні засади у цих проектах були розроблені лише для шкільної освіти та допомагали інституційному становленню інклюзивних закладів загальної середньої освіти. Протягом 2010-2020 років українські науковці розробили свої рекомендації та програми для підготовки асистентів вчителів і рекомендації та програми для перекваліфікації педагогічних працівників, які базувалися на досвіді запровадження інклюзивної освіти у Канаді, Польщі, інших країн. В університетах та інституціях післядипломної освіти були запроваджені освітні програми, які забезпечувалися профільними кафедрами початкової чи дошкільної освіти, а також новоствореними кафедрами корекційної педагогіки чи спеціальної освіти.

Для того щоби забезпечити організацію корекційно-розвивальної роботи до переліку посад педагогічних працівників було внесено посаду «асистент вихователя дошкільного навчального закладу». В Україні станом на 1 січня 2020 року в закладах дошкільної освіти здобувають освіту 4681 дітей із особливими освітніми потребами. Функції, які сприяють інклюзивному навчанню таких дітей мали би бути покладені на асистента вихователя закладу дошкільної освіти. І хоча нормативні документи частково визначають умови праці асистента вихователя, такі наприклад, як тарифний розряд, педагогічне навантаження, функціональні обов'язки, проте педагогічному працівнику на цій посаді недостатньо компетентностей, щоби забезпечувати особистісно-орієнтоване спрямування освітнього процесу, розробляти та виконувати індивідуальні навчальні плани, адаптувати навчальні матеріали співвідносно до індивідуальних можливостей дітей з особливими освітніми потребами. Науковці закликають не полишати наодинці працівника та не перекладати на нього цілковиту відповідальність. Д.Шульженко закликає заклади дошкільної освіти «очолювати розвиток інклюзії за допомогою аналізу того, що вже робиться, визначати пріоритетні напрямки і втілювати їх на практиці» (Шульженко, 2017). Аналізуючи інклюзію та впровадження інклюзивного навчання науковець визначає їх як «безперервний процес навчання та активної участі всіх дітей і дорослих у житті закладу» (Шульженко, 2017).

Аналізуючи освітні програми бакалаврського рівня вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» можна спостерігати, що наукові кафедри мало включають у плани ті дисципліни, які знайомлять із корекційною педагогікою, технологіями інклюзивної освіти, підходами до створення інклюзивного освітнього середовища, основами соціальної реабілітації, педагогічного супроводу дітей з

особливими освітніми потребами. Лише кілька освітніх програм враховують потребу підготовки спеціалістів дошкільної освіти до роботи в умовах інклюзивного навчання. Також варто посилити програми спеціальності 016 «Спеціальна освіта», створюючи відповідні освітні програми «Асистент вихователя дошкільної освіти» та доповнюючи існуючі компонентами, які готують фахівця до роботи в умовах закладів дошкільної освіти.

Щоби працювати на майбутнє та на розвиток освітньої галузі варто покращувати систему педагогічної освіти у контексті запровадження інклюзивного навчання. Слід на нормативному рівні закріпити такі аспекти:

- модернізацію та пошук нових форм інклюзивної освіти;
- створення ефективних механізмів підготовки педагогічних кадрів для інклюзивного навчання, включаючи і створення нових та сучасних освітніх програм підготовки бакалаврів.

У освітніх програмах варто формувати професійні компетентності, які підготують фахівця до надавання консультації, створення індивідуальних навчальних програм, організувати та проводити корекційну роботу з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами, здійснювати супервізію та здійснювати підтримуючі психолого-педагогічні дії для працівників закладу дошкільної освіти, створювати умови для подолання системних тривог у батьків і родичів через організацію психотерапевтичних практик. Схожі програмні результати навчання варто включити у структуру навчальних планів та робочих програм. Таке навчання може відбуватися спецкурсах, спецсеминарах, на лекціях і практичних заняттях таких дисциплін як, наприклад, «Спеціальна психологія», «Психокорекції», а також через запровадження дисциплін таких як «Корекційна педагогіка», «Основи соціальної реабілітації», «Технології інклюзивної освіти. Педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами», «Інклюзивне освітнє середовище».

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження Діюча нормативно-правова база у переважній своїй більшості допомагає формувати інклюзивний освітній простір у школі, проте мінімально відображає моделі для закладів дошкільної освіти, не створює якісної бази для підготовки педагогів дошкільної освіти та не сприяє формуванню їхнього розуміння основних принципів інклюзивної освіти, механізмів її реалізації.

Розвиток інклюзивного навчання має великий вплив на освітній простір, надаючи більше можливостей для осіб з особливими потребами. Але також інклюзія, як маркер може показати, які недосконалості є в системі освіти. Подальші дослідження та пошуки, які однозначно повинні стати елементами удосконалення галузі дошкільної освіти та підвищення її якості. У наступних працях варто зосередитися на створенні ефективних програм підготовки фахівців інклюзивного навчання, зокрема асистентів вихователя у закладі дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

- 1. Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг:** Закон України від 06.09.2018 2541-VIII.
- 2. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 06 грудня 2010 р. №1205;** Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.02.2018 №90.
- 3. Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах:** Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 №588.
- 4. Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. №1096;** Постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2018 №72.
- 5. Про дошкільну освіту:** Закон України від 11.07.2001 №2628-III.
- 6. Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти** Постанова Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530.
- 7. Про затвердження Порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти:** Наказ МОН від 25.06.2018 №677.
- 8. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти:** Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 №609.
- 9. Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних групах закладів дошкільної освіти,** Наказ МОН від 21 червня 2019 року № 873.
- 10. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу:** Розпорядження КМУ від 9.08.2017 №526-р.
- 11. Про освіту:** Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII // Урядовий кур'єр від 04.10.2017. – №186.
- 12. Шульженко Д. І.** Освітньо-психологічна інтеграція (інклюзія) дітей із аутизмом: монографія / Д.І. Шульженко. – Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, вид-во Хортицької національної академії, 2017. – 444 с.

References:

1. **Pro vnesennya** zmin do deyaky`x zakoniv Ukrayiny` shhodo dostupu osib z osobly`vy`my` osvithnimy` potrebamy` do osvithnix poslug: Zakon Ukrayiny` vid 06.09.2018 2541-VIII.[In Ukrainian].
2. **Pro vnesennya** zmin do nakazu Ministerstva osvity` i nauky` Ukrayiny` vid 06 grudnya 2010 r. No1205; Nakaz Ministerstva osvity` i nauky` Ukrayiny` vid 01.02.2018 No90.[In Ukrainian].
3. **Pro vnesennya** zmin do Poryadku organizaciyi inklyuzy`vnogo navchannya u zagal`noosvithnix navchal`ny`x zakladax: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny` vid 09.08.2017 No588.[In Ukrainian].
4. **Pro vnesennya** zmin u dodatok do postanovy` Kabinetu Ministriv Ukrayiny` vid 25 serpnya 2004 r. No1096: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny` vid 14.02.2018 No72.[In Ukrainian]
5. **Pro doshkil`nu osvitu**: Zakon Ukrayiny` vid 11 07.2001 No2628-III. [In Ukrainian].
6. **Pro zatverdzhennya** Poryadku organizaciyi diyal`nosti inklyuzy`vny`x grup u zakladax doshkil`noyi osvity` Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny` vid 10 kvitnya 2019 r. # 530.[In Ukrainian].
7. **Pro zatverdzhennya** Poryadku stvorennya grup podovzhenogo dnya u derzhavny`x i Komunal`ny`x zakladax zagal`noyi seredn`oyi osvity`: Nakaz MON vid 25.06.2018 No677.[In Ukrainian].
8. **Pro zatverdzhennya** Pry`mirnogo polozhennya pro komandu psy`xologo-pedagogichnogo suprovodu dy`ty`ny` z osobly`vy`my` osvithnimy` potrebamy` v zakladi zagal`noyi seredn`oyi ta doshkil`noyi osvity`: Nakaz Ministerstva osvity` i nauky` Ukrayiny` vid 08.06.2018 No609.[In Ukrainian].
9. **Pro zatverdzhennya** Ty`povogo pereliku special`ny`x zasobiv korekciyi psy`xofizy`chnogo rozvy`tku ditej z osobly`vy`my` osvithnimy` potrebamy`, yaki navchayut`sya v inklyuzy`vny`x ta special`ny`x grupax zakladiv doshkil`noyi osvity`, Nakaz MON vid 21 chervnnya 2019 roku # 873.[In Ukrainian].
10. **Pro Nacional`nu** strategiyu reformuvannya sy`stemy` insty`tucijnogo doglyadu ta vy`xovannya ditej na 2017-2026 roky` ta plan zahodiv z realizaciyi yiyi I etapu: Rozporyadzhennya KМУ vid 9.08.2017 No526-r.[In Ukrainian].
11. **Pro osvitu**: Zakon Ukrayiny` vid 05.09.2017 No2145-VIII // Uryadovy`j kur`'yer vid 04.10.2017. – No186.[In Ukrainian].
12. **Shul`zhenko D.I.** Osvitn`o-psy`xologichna integraciya (inklyuziya) ditej iz auty`zmom: monogra-fiya / D.I. Shul`zhenko. – Ky`yiv : NPU imeni M.P. Dragomanova, vy`d-vo Xorty`cz`koyi nacional`noyi akademiyi, 2017. – 444 s. [In Ukrainian].

Буцак О.О. Теоретические и нормативные аспекты инклюзивного образования в учреждениях дошкольного образования Украины

В статье проведен теоретико-методологический анализ подготовки специалиста, коррекционного педагога, к работе в инклюзивном образовании. Автор представила содержание нормативных документов, регламентирующих особенности внедрения инклюзивной формы в систему образования в Украине; определила приоритетные направления становления специалиста по инклюзивному образованию.

Автор отмечает, что формирование компетенций студентов, которые включают инклюзивные знания, умения и навыки нуждается в структурных и содержательных изменений в учебных планах.

Теоретически доказана необходимость коррекционно-педагогического сопровождения детей дошкольного возраста и их родителей, руководствуясь исследованиями украинских ученых В. Бондаря, Миронова, В.Синьова, К.А. Островской, Н.Пахомовой, И.Кузавы, Д.И.Шульженко и других.

Раскрыто несоответствие указанных в официальных документах, формирующих инклюзивное образовательную политику, относительно целей, организации, содержания подготовки специалистов по инклюзии и реального состояния их педагогического труда в учреждениях дошкольного образования..

Ключевые слова: инклюзивное образование, нормативные документы, учреждения дошкольного образования, особые образовательные потребности, подготовка специалиста.

Bushchak O. Theoretical and normative aspects of inclusive in preschool education institutions

The article deals with a theoretical and methodological analysis of the preparation for the work in an inclusive form of education of a correctional teacher. The author presented the content of normative documents, which are regulating the peculiarities of the introduction of inclusive forms in the education system in Ukraine; identified priority areas for becoming a specialist in inclusive education based on his pedagogical status as an assistant teacher in preschool education. As a result of the practical experience of the author of this article, it is noted that correctional teachers are not taught for special skills of providing counseling services, create individual programs, conduct correctional work with preschool children with special educational needs despite declaring those skills in many administrative documents. This training can take place at special courses, special seminars, lectures, and practical classes of the discipline "Special Psychology" and "Psychocorrection".

The necessity of correctional and pedagogical (psychological, speech therapy, rehabilitation) support of preschool children and their parents is theoretically proved, guided by the researches of Ukrainian scientists V. Bondar, S. Myronova, V. Synyova, K. O. Ostrovska, N. Pakhomova, I. Kuzava, D. I Shulzhenko, and others. The issue of training a high-quality specialist requires not only special knowledge about the peculiarities of disorders in children, the complexities of dysontogenesis but also the ability to psychologically support the child, be able to explain to educators the importance of correctional aspect in raising a child.

The discrepancy of the mentioned official documents (which form an inclusive educational policy, regarding the goals, organization, content of training of specialists in inclusion) and the real state of their pedagogical work in preschool institutions is revealed.

Key words: inclusive, normative documents, preschool institutions, special educational needs, specialist training.

DOI 10.31392/NPU-nc.series 19.2020.39.06

УДК: 376.3.091.212-056.263

С. Ю. Губар
svetagubar52@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5795-0328>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМІННЯ ГЕОМЕТРИЧНОГО МАТЕРІАЛУ УЧНЯМИ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Готуючи учнів до практичної діяльності, школа має озброїти дітей з порушеннями слуху не лише поняттям про число та встановлювати кількісні співвідношення, а й розвивати геометричні уявлення, які є засобом розвитку просторової уяви учнів і виховання логічного мислення. Експериментально доведено, що в дітей із слуховою депривацією формування первісних геометричних понять ускладнюється через обмеження їхнього загального досвіду та недорозвинення мовлення. У нашому дослідженні розроблено підходи до визначення рівня володіння геометричним матеріалом учнями з порушеннями слуху початкових класів.

Ключові слова: розуміння, геометричні поняття, діти з порушеннями слуху, просторова уява, рівень володіння.

Постановка проблеми. В сучасних умовах реформування освіти значна увага приділяється питанням удосконалення методично-організаційних і корекційно-педагогічних підходів щодо соціальної адаптації, реабілітації та інтеграції осіб з особливими освітніми потребами, зокрема, підвищення якості освіти дітей з порушеннями слуху.

Успішність навчання дітей в закладі середньої освіти залежить не тільки від глибини та якості знань, умінь і навичок отриманих у навчальному процесі, більш суттєвої уваги заслуговують індивідуальні можливості дитини. Однією з гіпотез нашого дослідження вважаємо, що чим вище рівень сформованих геометричних знань, тим у дитини легше формування абстрактно-логічного мислення, що стане необхідним підґрунтям для мовленнєвої соціалізації в суспільстві. Проте, порушення в діяльності слухового аналізатора гальмують розвиток всієї пізнавальної діяльності дитини. Недостатність мовленнєвого спілкування, обмеженість словникового запасу, труднощі розуміння граматичних форм негативно позначаються на пізнавальній діяльності учнів з порушеннями слуху. Низька мовленнєва підготовка затримує й засвоєння математичних, геометричних зокрема, знань, які часто стають частковими та поверховими. Початкові математичні знання впливають на загальний розвиток дитини з порушеннями слуху, які необхідні для безпосереднього використання їх в житті. Значна частина таких знань і умінь формується в процесі вивчення саме початкового геометричного матеріалу. Тому, вивчення проблеми розуміння геометричного матеріалу глухими і слабочуючими учнями початкових класів надзвичайно важливе для їхнього подальшого успішного навчання, залучення до пізнання навколишнього світу, розвитку мисленнєвих здібностей.

Аналіз досліджень і публікацій. На важливість формування математичних і геометричних уявлень у дітей звертали увагу багато дослідників (Н. Істоміна, Л. Метліна, М. Моро, Н. Тализіна, В. Тихомиров та ін.). Значення індивідуалізації при навчанні математики розкрито в роботах Г. Дорофєєва, В. Монахова, М. Моро, С. Царьової. Проблема засвоєння математичних знань дітьми з порушеннями слуху розглядалася в роботах І. Гілевич, О. Гозової, О. Дьячкова, К. Жеребят'євої, Л. Левіної, І. Міхаленкової, І. Нікольської, Т. Розанової, О. Роценко, Н. Слезіної, І. Соловйова та інших. Зокрема, розглядалися питання науково-методичного забезпечення навчання математики в початкових класах шкіл для дітей з порушеннями слуху (Е. Гроза, 2011; В. Літвінова, 2008). Досліджувалося